

נתיבות צדק

אמרות וחידושי תורה לפרשת השבוע וענינא דיומא

בס"ד

פרשת כי תצא – אלול

במלחמת היצר על האדם לצאת למלחמה ואז יעזרהו ה' לגבור על יצרו

כי תצא למלחמה על איבך ונתנו ה' אלוך בידך ושבית שבי (כא י).

הגה"צ רבי שלמה בלוח היה אומר בשם ה"חפץ חיים". "כי תצא למלחמה על איבך" בספרים כתוב שמרומז כאן, המלחמה נגד האויב הגדול ביותר שיש לאדם - היצר הרע! וכדברי ה"אור החיים" הק' (דברים י"ט י"א) "כי אין שונא לאדם כיצרו הרע והוא מקור השנאה". וכדברי ה"חובות הלבבות" "בן אדם ראוי לך לדעת כי השונא הגדול שיש לך בעולם הוא יצרך". ומהאדם נדרש רק לצאת למלחמה נגדו - "כי תצא למלחמה", ומי שיצא למלחמה נגדו, התורה מבטיחה - "ונתנו ה' אלוך בידך", ודאי שהוא יגבר עליו וינצחו.

ולא רק זה שהקב"ה יעשה שהוא ינצח את היצר הרע, אלא "ושבית שבי" - את מה שהיצר כבר לקח לך - העבירות שעשית כבר, תחזור אתה ותשבה ממנו, שהרי אדם שחוזר בתשובה העבירות שלו נהפכים לזכיות.

[וזה"ל הח"ח בספר זכור למרים (פי י"ז): "כי תצא למלחמה על איבך", שהוא היצר הרע שנקרא אויב, אז בודאי "ונתנו ה' אלוך בידך ושבית שבי", רצה לומר, שכאשר תשוב בתשובה שלמה אז יתהפכו העבירות לזכיות ותוציא מידו הגזילה שגזל ממך היצר הרע.]

כתב רבינו אפרים, (היה מהראשונים) "כי תצא למלחמה על אויבך, זה הפסוק נדרש על יצר הרע, כי כשילחם האדם עמו בכל עת, הקב"ה מוסרו בידו וביותר בחודש אלול".

המשנה אומרת בפרקי אבות "אם אין אני לי מי לי, וכשאני לעצמי מה אני, ואם לא עכשיו אימתי", הקשה **החתם סופר**: לכאורה דברי המשנה הם סתירה לגמרא בקידושין, שאומרת על מלחמת היצר "אלמלא הקב"ה עוזרו לא יכול לוי" שבמשנה מבואר שבמלחמה של האדם עם יצרו הכל תלוי באדם עצמו "אם אין אני לי מי לי", והגמרא אומרת שהאדם אינו יכול לנצח את יצרו לבד בלי שהקב"ה עוזר לו? וביאר יסוד גדול במלחמת היצר: למלחמת היצר צריך גבורה כמו שכתוב "איזהו גיבור הכובש את יצרו", ויבא אדם ויגיד: אני לא יוצא למלחמה נגד יצרי אלא אבטח בה' שיעזור לי וילחם בשבילי את המלחמה הגדולה הזו. ברור שאדם שיאמר ככה אף פעם לא ינצח את יצרו, ואף פעם היצר - השונא הגדול שלו, לא ייכנע תחתיו.

אלא הדרך הוא, שעל האדם ללחום עם יצרו עם הכוחות והאפשרויות שיש לו אפילו שהם אינם מספיקים בשביל לנצח את היצר, ואחרי שהוא ילחם עם כל האפשרויות שיש לו הקב"ה יעזור לו אף לנצח במלחמה ולגבור על יצרו, וזהו מה שכתוב "הבא לטהר מסייעין לו" שתחלה על האדם לבוא לטהר לעשות מה שהוא יכול, ואחר כך מהשמים מסייעין לו. וזהו שאמר הלל "אם אין אני לי מי לי" - שאם אין האדם פועל פעולות לעצמו מי הוא שיעזרהו, "וכשאני לעצמי" - אחרי שעשיתי מצדי את כל מה שביכולתי ללחום עם היצר - "מה אני" - גם כן אין בכוחי לגבור על יצרי רק יצטרפו שניהם יחד המלחמה שלו מצד אחד ומצד שני מה שמהשמים מסייעין אותו וכך יגבור על יצרו.

ואם כן אין שום סתירה, שבאמת לנצח את היצר האדם אינו יכול לבד, וזהו דברי הגמרא "אלמלי הקב"ה עוזרו לא יוכל לוי", אבל המשנה אומרת שהקב"ה לא יעזור לו במלחמת היצר בלי שהוא קודם ילחם בכל כוחותיו, וזה המשנה "אם אין אני לי מי לי" שאם האדם לא ילחם בעצמו אז מי לי - הקב"ה לא ילחם בשבילו.

ועל דרך הרמז זהו שאומרת התורה **"כי תצא למלחמה על אויבך ונתנו ה' אלוך בידך"** שבמלחמת היצר רק עם האדם יוצא למלחמה אז - ונתנו ה' אלוך בידך שהבא לטהר מסייעין אותו.

רבינו ראש הישיבה אמר בשיחה בימי אלול: יתכן שיהיו שני אנשים שעברו עברות חמורות, שניהם עשו בדיוק את אותה עבירה, יענשו על חטאיהם בלי שום ויתור, אך זה יענש לפי מעשיו וזה יענש לפי מעשיו,

שכן האחד נלחם עם יצרו, ולבסוף הוא נוצח על ידי היצר הרע, אבל רק אחרי מלחמה, אך השני בכלל לא ניסה להלחם, ומיד עם פגוע בו היצר, רפו ידיו והלך בשבי.

והנה למרות ששניהם נכשלו, ההבדל ביניהם הוא כרחוק מזרח ממערב, וזאת משום שלא כמלחמות אחרות מלחמת היצר, בכל המלחמות – המפסיד הוא מבוזה, אבל במלחמת היצר – **עצם פתיחת המלחמה מהוה נצחון, וכל רגע של מלחמה עם היצר הוא נצחון בפני עצמו**, וגם כשנופלים במלחמה, ולא מתגברים ונכשלים בחטא לבסוף, הכישלון הוא כשלון שונה, ובאותה מדה עצמה גם נצחון היצר הוא נצחון שונה.

כי זאת עלינו לדעת – עובדי ה' לא התבשרו בנצחון מידי במלחמת היצר, שכאשר הקב"ה לאדם הראשון "ואתה תמשול בו", לא הבטיח לו שבעקידת פה או בהינף יד גרידא נגד היצר יהפך להבו לו לטללים, כי מלחמת היצר היא מלחמה קשה, ארוכה ומתמשכת בכל העיניים, גם לא הוגבל זמנה, ועד רגע פטירתו של האדם רובץ הוא לפתחו להמרידו בבוראו. ראוי לנו שנקבל על עצמנו בעת ובשעה הזאת, כי פותחים אנו במלחמה נגד היצר ומפסיקים לחטוא, נלמד את כל ההלכות הנצרכות ונדע יפה את הדרך נלך בה ואת המעשה אשר נעשה. יתכן מאד שנפסיד במלחמה עמו, אבל אז לפחות נהיה בגדר "עבריין" ולא "משומד".

כי מה תשובה תהיה בפינו לכשנשאל היום תוכחה – הלמאי, תחת לחזק לבנו ולאמץ זרועותינו במלחמתנו עם היצר, הרפינו.

בושה צריכה לכסות את פנינו, איך אנו, המחשיבים את עצמנו לתקיפי דעת, נותנים ליצר בזוי, מאוס וטמא לשרור בבתינו, ולהובילנו כשור אל טבח, נחליט להלחם בו, ונכלה את רגלו מבוא ברשותנו.

הימים – ימי אלול, הנה מסגולת הימים הללו שהכל קל יותר, גם המלחמה ביצר קלה יותר, ומי שנלחם יראה סייעתא דשמיא. והיה ביום הדין הגדול והנורא הקרב ובא, יעלו ויבואו כל מלחמותיו של האדם ביצרו, כל מלחמותיו, לרבות אלו שהפסיד בהם, ויתייצבו נגד כס המשפט, וכולם כאחד ימליצו טוב בעדו, וימעיטו מעליו את חרון האף. ("שיח צדק" – אלול ימים נוראים ס"ב).

במשאו בליל ט' באב אמר: "יש הרי כאלו שלא רק שלא מנצחים את היצר, אלא בכלל לא נלחמים עם היצר. וכאן התביעה היא איומה ונוראה עוד יותר... למה אתה לא נלחם אתו? למה אתה לא מכריז עליו מלחמה יום יום? **המלחמה הזאת היא קודש קדשים**".

הגאון רבי מרדכי גיפטר, היה מקשה שבתחילת הפסוק כתוב "כי תצא למלחמה על איביך" בלשון רבים שזה כולל הרבה אויבים, ואחר כך שכתוב "ונתנו ה' אלוקיך בידך" כתוב ונתנו בלשון יחיד, שיש רק אויב אחד?

וביאר: היצר הרע, כשהוא בא להלחם נגד האדם הוא בא בהרבה אופנים, ולאדם נדמה שיש לו הרבה אויבים שנלחמים נגדו שהוא לא יגדל בתורה ובתפלה וביראת שמים, ושיתרשל בקיום המצוות, פעם זה חבר לא טוב ופעם זה משחק, וכל פעם משהו חדש, אבל האמת היא שהכל זה אויב אחד שמגיע כל פעם בצורה אחרת, כמו שאומרת הגמרא "שבעה שמות יש לו ליצר הרע", ועל האדם לדעת שברגע שרק ניצח את היצר הרע, הוא ניצח את האויבים כולם. וזה כתוב בפסוק, כי "תצא למלחמה על איביך", האדם כשהוא יצא למלחמה הוא חושב שיש לו הרבה אויבים אבל אז הוא יראה שבעצם הכל זה אותו אויב אחד – היצר הרע, וזה "ונתנו ה' אלוקיך בידך" בלשון יחיד.

רבינו ראש הישיבה אמר בשיחה בימי "אלול": דיש שני הנהגות במשפט בראש השנה, ישנם שההנהגה אתם הוא כ"בנים", וישנם שההנהגה אתם הוא כ"עבדים". וזהו שאומרים ב"היום הרת עולם" "היום יעמיד במשפט כל יצורי עולמים" אם כבנים אם כעבדים". כולם נידונים במשפט, אבל יש נידונים **כבן** ויש נידונים **כעבד**, אם כבנים – אם אנחנו במדרגה של בנים, אז אנחנו יכולים לבקש רחמים, לא מגיע לנו אבל אנחנו במדרגה של בנים אז מבקשים תרחם עלינו – פשוט רחמנות. משא"כ עבדים, אין להם את הזכות תביעה של רחמים – הם לא כבנים, הם כעבדים, הם לא מבקשים רחמים, כי הם יודעים שלא מגיע להם רחמים, הם אומרים "עיננו לך תלויות" – אנחנו מסתכלים עליך כל הזמן ומחכים מה אתה תגיד, זה גם מדרגה עיננו לך תלויות אנחנו מסתכלים עליך כל הזמן, מסתכלים אל השופט מה הוא יגיד, אין לנו זכות לבקש רחמים, אבל מסתכלים אליך – עיננו לך תלויות עד שתחננו ותוציא כאור משפטנו. זה שתי מדרגות של ראש השנה, וה"אלול" קובע את שתי המדרגות האלה.

בעית הבעיות שלנו זה תשובה, זאת היא הבעיה המרכזית, דרך העבודה היא ריבוי תלמוד תורה ריבוי תפלה, אבל מה היא דרך התשובה, חשבתי השנה אולי איזה פתח קצת להתחיל ישנו הרי הפתח של רבי ישראל עם העבירות הקלות, זה סדר העבודה לעבירות הקלות.

אבל אנחנו רוצים לדבר היום על העבירות החמורות, יש עבירות לא קלות, ביטול תורה, לשון הרע, מידות, באיזה פנים אפשר לבוא, מה התשובה שלך? מה המצב שלך עם היצה"ר, מה מצב המלחמה, **שאלה ראשונה צריכים לשאול אם יש בכלל מלחמה**, ומי שלא נלחם אם היצר זה סתם בושה וחרפה, **הקבלה הראשונה צריכה להיות שצריכים להילחם, להתחיל להילחם! לנצח יש בעיות יש קשיים, אבל אין שום קושי להתחיל להילחם, ושזה אף אחד לא יגיד שזה הוא לא יכול, כל בן תורה שלא מתחיל להילחם עם היצר, לא מתחיל אצלו תשובה**, הוא ילמד "שערי תשובה", וידבר תשובה, אבל אם הוא לא מתחיל להילחם, תשובה בכלל לא מתחילה אצלו. ואפילו אם הוא עושה שאר עבודות של אלול, אבל מי שלא התחיל להילחם המשקל שלו בראש השנה הוא לא כ"בנים" - האם ראיתם בן שממרה את פי אביו? יש לו ניסיונות, והוא לא מתחיל אפילו להילחם עם עצמו, זה בנים?

כמה מזכירים בתפילות של ימים נוראים, "רחם אב על בנים", מה אתה מבקש? בן שממרה את פי אביו בצורה חמורה כ"כ בלי ניסיון להתגבר על עצמו, הוא לא ניסה יום יומיים שבוע שבועיים להילחם עם עצמו, הוא לא ניסה את זה בכלל, באיזה פנים הוא בא "כבנים" - אבא רחם רחם... אתה מתמרד נגדי, אתה גורם צער השכינה, אתה גורם גלות השכינה, אתה גורם חורבן, אתה יודע מה אתה גורם, אתה מוריד את עצמך לחורבן, ואתה לא מנסה אפילו לתקן את עצמך, אתה לא מנסה אפילו להילחם, באיזה פנים, אם כבנים?

אני באמת לא יודע מתקרבים כבר לאמצע אלול, יש קהילות שכבר אומרים סליחות, אנחנו נתחיל בעוד שבועיים בעזרת ה' בלי נדר, אבל באיזה צורה, מי שלא התחיל לעבוד על היצר הרע שלו, מי שלא עומד יום יום בניסיון מי שלא עומד שעות במלחמה עם היצר הרע שלו, עם מה הוא בא לראש השנה, עם איזה פנים, איך אפשר לגשת לראש השנה, ואני מדבר לאלו שכבר לומדים ומתפללים יותר טוב באלול, ב"ה הם עושים עבודת אלול, וראויים לברכה, אבל אם הם לא נלחמים עם היצר הרע כלום, עם איזה פנים הם באים, בושה לבוא ככה ליום הדין, הקבלה הראשונה של האלול צריכה להיות להילחם! שעה שעתיים, יום, ואף אחד לא יגיד לי שאי אפשר את זה, אין אחד בעולם שלא יכול, ומי שיגיד שאי אפשר הוא פשוט שקרן, או מדומיין או שקרן, לא מדומיין הוא שקרן ממש!

מלחמה כל כך מתוקה, מלחמה כ"כ מרוממת, מלחמה שכ"כ מבינים את הסוגיא אח"כ, רוצים אמצעים להבנה, כמה הבנה ישרה ועמוקה זוכים בעקבות המלחמות האלה, אלו הם כלי ההבנה וכלי השטייגען, המלחמות האלה, ודאי כמו שרבותינו אומרים כשאדם בא לעשות תשובה, אם הוא יקבל את הכל שום דבר לא יצא מזה, ידוע מה שרבותינו מדריכים, שכל פעם לקבל קבלה אחת שתיים שלוש, לא מידי הרבה, זה לא יחזיק מעמד, לא לקבל את הכל בבת אחת, לקבל דברים שיחזיקו מעמד, אבל קבלה לפתוח במלחמה, להלחם אפשר על הכל! לנצח זה עוד דבר, במלחמת היצר, במלחמה עצמה יש חפצא, כמו שכתוב בספרים "כי תצא למלחמה על אויבך" זהו האויב.

רבותי, מסתפקים בלשמוע דרשות, הייתי מוסיף, וכבר נהגו בימי אלול לשמוע דרשות... ונהגו להגיד סליחות... ונהגו... וכבר נהגו... שמעתי ב"ה כבר כמה שיחות הייתי פה והייתי שמה... שמעתי את המשגיח הזה ושמעתי את הרב הזה... קיימתי את המנהג, כבר אמרתי סליחות... ושמעתי שיחות... אני כבר יהודי כשר לראש השנה... באו נהיה תכליתיים פעם אחת! די! די! אם נדבר על לנצח את היצר הרע, אנחנו יודעים שזאת בעיה, אבל למה לא נתחיל את זה למעשה, **קבלה ראשונה לצאת ולהילחם** "כי תצא למלחמה", זה פרשת השבוע, וזה קל, אי תגידו מה הרווח, אני אח"כ לא ניצחתי אותו, **וכי בחור יודע, וכי אברך יודע, כמה זה גדול הערך של המלחמה שהוא נלחם ולא ניצח אותה, כמה קדושה התווספה לו**, יש לו בעיה הוא לא ניצח, אבל מה מקודם, מקודם הוא גם לא נילחם וגם לא ניצח, אז זה יותר גרוע, לפחות תילחם, גרוע מאוד שלא מנצחים חמור מאוד, אבל לפחות נלחמתי, ההבדל בין מי שנלחם למי שלא נלחם, **מי שנלחם הוא "כבנים"**, אם אני נלחם על כבודו של אב, אם אני נלחם על רצונו של אב, אם אני עושה מאמצים לשמוע מה שאבא אומר, זה כואב לי כשאני לא שומע, זה אכפת לי אני מתייסר, זה בן! אבל אם אני בכלל אדיש שום דבר לא... זה "כעבדים", זה לא "כבנים".

הוא לא ניצח על כבוד ורצון אביו, אבל הוא נלחם על רצון אביו, המלחמה הזאת יוצרת אצלו מצב אחר ביום הדין, במצב של "אם כבנים רחמנו כרחם אב על בנים", יש לי זכות לבקש רחמים, רבש"ע אני מבקש ממך רחמים, אני לא כעבדים אני כבנים, זה ראש השנה אחר לגמרי, זה ראש השנה "כבנים" ולא "כעבדים".

נהיה מעשיים, נקבל על עצמינו, לא דרשות ולא... תכלית, קודם להילחם, מלחמה נכריז על הכל, לא ילך, אז לא הלך, אבל המלחמה עצמה היא ניצחון, אז עכשיו אנחנו באלול מחליטים להילחם - לצאת למלחמה!

והוסיף עוד: ראיתי דבר נפלא, ישנו אדם שמבקש נדבה, מי שיש לו נותן לו, אחד מבקש, ואחד בוכה, אבל ישנו אדם שמתפרץ הביתה בצעקה אנשים הצילו! כמו כשקורה איזה אסון רח"ל צועקים הצילו! ואז כל השכנים יוצאים מהבתים, צעקו הצילו, האם אנחנו ברוחניות לא צריכים לצעוק הצילו! האם המצב שלנו זה לא אסון?! האם הגהינום שלנו שאנחנו מקבלים יום יום זה לא יותר גרוע מחמישים אסונות?! כל צרותיו של איוב זה לא מגיע לגהנום, אנחנו באים להקב"ה ומתפללים בכוונה, כן, אבל אנחנו לא באים להקב"ה וצועקים הצילו! הצילו, רבש"ע תציל אותי, הצלה! אנחנו באים לבקש ממנו כמו... כמו שבאים לבקש דברים אחרים...

ראיתי אדם גדול מאוד כותב רמזי יפה מאוד בפרשת השבוע, "כי ה' אלוקיך הולך בקרב מחניך להצילך ולתת אויבך לפניך", בקדמונים יש הרבה רמזים על הראשי תיבות של אלול, הוא אומר, להצילך ולתת אויבך לפניך, זה ראשי תיבות "אלול" - אויבך זה א', לפניך זה ל', ולתת זה ו', להצילך זה ל'.

והפסוק מתחיל "כי ה' אלוקיך הולך בקרב מחניך", כל רבותינו מדברים על זה שבאלול יש קירבת ה', כל רבותינו דברו על זה תמיד שבאלול הקב"ה קרוב אלינו, אני אומר "כי ה' אלוקיך מתהלך בקרב מחניך" מתי – באלול, וכתוב בהמשך **להצילך** – הצלה, אלול צריכים הצלה, יש שמתעסקים בהצלה, אנחנו נתעסק בהצלה של עצמנו, לא צריכים עזרה של אף אחד, אנחנו מביאים אסונות על עצמנו או בעולם הזה או בעולם הבא, ולפעמים בשתיים יחד, באו נקרא כעת הצילו על עצמנו, ונתחזק יש שלש שבועות עד ראש השנה, שלש שבועות זה הרבה זמן, אפשר לעלות בימים האלה, המטרה שלנו בעבודת האלול זה להגיע ל"היום הרת עולם" ולומר טעטע "אם **כבנים**"! העבודה שלנו לבוא לר"ה כבנים ולא כעבדים, תרחם עלינו, אבל כבנים, אנחנו בנים שלך, נעבוד את האלול להיות בנים שלך, נתנהג כבנים, ואז נבוא בר"ה ונאמר כרחם אב על בנים, והפסוק אומר כרחם אב על בנים רחם ה' על יראיו, אז הקב"ה ירחם עלינו ונכתב כולם בכתובה וחתימה טובה.

עבודת האלול בבכי

ובכתה את אביה ואת אמה ירוז ימים (כא יג).

בספר **יסוד ושורש העבודה** (שער העשירי פ"א) כתב: ובזהר חדש ז"ל, ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים – דא הוא ירחא דאלול. וז"ל האריז"ל גם כן: "את אביה – זה הקב"ה, ואת אמה – זו כנסת ישראל, יבכה האדם ויתחנן לפני ה' ירח ימים הוא חודש אלול שהמה ימי רחמים ורצון".

ובתחילת דבריו מבאר בעל היסוד ושורש העבודה מדוע הוא מכנה את השער העשירי בספרו - הפרק המדבר בעניני חודש אלול, בשם "שער המים" – וז"ל... ושופכים לב כמים נוכח פני ה'... ופלגי מים תרד עיניו על לא שמרו פקודי ה' ישרים, מים נאמנים. על כן שמו נאה לו "שער המים" על שם התשובה והבכי. ומבואר שחודש אלול הוא חודש הבכי, והוא מפני שאופן העבודה בחודש זה הוא בבכי, חודש זה הוא הזמן שיש לבכות ולשפוך דמעות כמים.

ואכן הבכי בעם ישראל בימים הנוראים היה מציאות קימת וגלויה לכל, בפיוט המתחיל "אתיתי לחנך" (ליוצר ליום שני של ראש השנה) אומר הפייטן "עין נושאים לך לשמים, לב שופכים נכחך כמים", ובתפלה "היה עם פיפיות הוא אומר "קהליך עומדים לבקש מחילתך, שופכים לב כמים לעומתך". אינו מבקש כאן מאומה, רק מצביע על עובדה קיימת – שכל הקהל בוכה. כי אכן צורת הימים הנוראים אצל עם ישראל היתה בשפיכת לב כמים.

וכך מעיד בעל ה"יסוד ושורש העבודה" שחי רק לפני מאתיים שנה, איך היה בתקופתו – "הוא זמן שאנשים שופכים בו דמעות כמים".

ואין אנו צריכים להפליג לימים רחוקים, אמר **רבינו ראש הישיבה זצוק"ל**, אני זוכר עדיין את הבכיות שנשמעו בבית הכנסת ב"שערי חסד" בליל ראשון של סליחות, עצם אמירת הסליחות אכן לא היה בקולי קולות, היה הרבה יותר שקט, אך לעומת זאת קול הבכי היה נשמע היטב. אני זכיתי להיות יו"כ בשערי חסד שהייתי בגיל תשע שכבר יכולתי לקלוט משהו, נשאר לי הכי הרבה מרבי שמואל פפרמן שהיה בוכה מתחילת מוסף עד הקדיש האחרון.

ואף בדורנו אנו זכינו לראות את הבכי הנורא אצל **רבינו ראש הישיבה** בחודש אלול ובימים הנוראים, הבכיות הנוראות שהיו מתפרצות, באלול, בערב ראש השנה, בעשרת ימי תשובה, ובערב יום הכיפורים. לב מי לא נחרד כשנזכרים בבכיותיו בסליחות ב"זוחלים ורועדים מיום בואך" – ב"פנה אל התלאות ואל לחטאות", איך הוא היה הולך לישיבה בערב ראש השנה ובערב יום הכיפורים, בבכי נורא, והיה מברך את הסובבים בכתובה וחתימה טובה בבכי נורא... וכשהיה מתחיל באמירת ה"ברכו" במעריב של ליל ראש

השנה מתוך בכי נורא, וכמה פעמים שקולו היה נשנק מרוב בכי כשהיה עובר לפני התיבה במוסף בראש השנה.

הקשה **רבינו ראש הישיבה**: והדברים ודאי צריכים ביאור, שאף שמעלת הבכיה גדולה היא עד מאוד, ולא ננעלו השערים לפניו, מכל מקום, דבר זה שהבכי יהיה יסודו של החודש, צריך ביאור, וכי לא יספיק אם יעבור אדם את האלול רק בתפלה ובתשובה, ללא בכיה, וגם, שבכל ספרי הפוסקים מבואר שחודש אלול הוא חודש של תשובה, ואילו כאן אנו מוצאים הגדרה חדשה לחודש אלול לא רק שהוא חודש התשובה אלא חודש הבכיה.

ביאר **רבינו ראש הישיבה**: בליל א' של סליחות אומרים "איך נפתח פה לפניך דר מתוחים, באלו פנים נשפוך שיחים". אכן, איך יכולים אנו להקשות את מצחנו ולהעזיז לבוא ולבקש מחילה ממנו יתברך. שאם נתבונן במעשינו, הרי בושה תכסה את פנינו, כל שנה לפני ראש השנה אנו באים לבקש סליחה מהקב"ה ומבטיחים להיות לו עבדים, ובאופן קבוע אין אנו מקיימים את הבטחתנו. ולשנה הבאה אנו חוזרים על עצמינו, מבקשים סליחה, ומבטיחים הכל על מנת שימלא ה' בקשתינו וחוזרים ומפירים את דברינו... וכך אנו חוזרים על עצמנו עשרות בשנים, מילדות ועד זקנה ושיבה...

אילו היה לנו רגש אנושי כל שהוא היינו קוברים עצמנו מבושה, וכי עם בן אדם היינו נוהגים בהנהגה שכזאת הגובלת בחוכא ואטלולא?! הלוא היא התמיהה הקיימת שקובע הפייטן - "איך נפתח פה לפניך דר מתוחים, באלו פנים נשפוך שיחים".

ברם, למרות שאין לנו מילה לדבר, ולא צדקה להצטדק, שבכוחם נוכל לזעוק אל המלך, עדיין יש לנו מבוא אליו יתברך. כשעני דופק על הפתח, ומסביר את שפל מצבו מה גרם לו להזדקק לבריות, יש והוא נענה במדה זו או אחרת, ויש ובעל הבית דוחה את בקשתו.

אבל כשאותו עני, עוד טרם שהוא פותח את פיו לבקש הוא פורץ בבכי, ומרוב דמעות אינו יכול להוציא מילה מפיו ולהסביר את בקשתו, הנה רחמיו של בעל הבית נכמרים עליו מאוד, ויבוא לעזרתו הרבה יותר ממה שהיה עוזר לו אילו לא היה בוכה והיה שוטח את בקשתו.

אף אנו מדי שנה אנו חוזרים ומשחרים על פתחו של הקב"ה, מקישים על דלתו ומבקשים, מבטיחים ולא מקיימים, ודאי, אין אנו ראויים להיענות, אך כשאנו מופיעים לפניו, ועד שלא בקשנו דבר אנו פורצים בבכי, והבכי הוא משום שאנו מכירים שאין לנו פנים לבוא ולבקש פעם נוספת אחרי שלא קיימנו את הבטחותינו עד כה, או אז יפתחו לפנינו שערי רחמים, ואף שבאמת יש לנו גם להתבייש לבכות, שכן גם בשנה שעברה בכינו, אבל אין אדם שליט על בכיו, וכשהוא באמת ובתמים מוכלם מחטאיו ופשעיו, הנה הבכי פורץ מאליו.

אכן, "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים – דא הוא ירחא דאלול" – זהו עבודת הבכיה בחודש אלול.

פעם כשדברו עם **רבינו ראש הישיבה** על אחד שציער הרבה מאוד את רבינו הגדול הגאון רבי אלעזר מנחם מן שך, שנגזר עליו עגמת נפש גדולה, ואמרו לרבינו ראש הישיבה שהוא בכה... אמר, במקום אלול, באלול הוא בכה? עכשיו הוא בוכה במקום אלול!

* * *

עבודת האלול להיות חי מרגיש

עוד ביאור ביאר **רבינו ראש הישיבה** מהו עבודת הבכיה בחודש אלול: הגאון רבי ישראל סלנטר מחדש חידוש נורא וז"ל: "אחת היא מלאכה קלה, אינה דורשת דעה צלולה ולא זמן ארוך, לחזור על מוסרי החכמים כמה פעמים עד אשר תתעורר התפעלות בנפשו לשעתה. וגם אם לא תתן פריה בראשונה להיטיב דרכי גבר, בכל זאת – **בספר החיים יחשב בהיותו חי מרגיש, ולכל אשר יחבר אל החיים יש בטחון, ובכלל עושי תשובה ימנה**" (אור ישראל ס"ל).

אותו אדם עדיין לא הפסיק לחטוא, אבל מכיוון שהוא הכליל את עצמו בין אלו הקרויים "חי מרגיש" יש כאן חפצא מסוימת של "עושה תשובה", ומשמעות הדברים היא, שביום המשפט, כאשר יובאו כל מעשיו לדין, הרי אף שבית דין של מעלה לא יותר על חטאיו אפילו כמלוא נימה, מכל מקום, יתכן שמדת "ארץ אפים" תעורר עליו רחמים לתת לו עוד סיכוי לתקן את חטאיו, וכי למי ינתן הסיכוי – לא למי שהוא בגדר "חי מרגיש", לא לזה שכבר התחיל ללכת בדרך התשובה.

הנה **רבינו יונה** כתב ב"ספר היראה": "משיכנס אלול עד מוצאי יום הכיפורים יהא חרד וירא מאימת הדין". ונראה שכוונתו הוא שיש לאדם להעלות על לבו מחשבות שיש בהם בכדי לנטוע בו פחד.

ונראה, שדברי רבי ישראל שמי שמעורר התפעלות בנפשו ואפילו לשעה בלבד "בספר החיים יחשב" – ביסודם הם דברי רבינו יונה שיש לו לאדם להביא את עצמו לידי פחד, שכן מי שמפחד הוא בגדר "חי מרגיש", ואז יש לו יותר סיכויים לזכות בדין, כי "לכל אשר יחבר אל החיים יש בטחון".

ואולי, זה הוא גם יסוד דרשת הזוהר הק' בפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" – "דא הוא ירחא דאלול". באו כאן לייצג לכל יהודי באשר הוא, ולומר לו, אומר אתה שאין לך את הכוחות להתגבר על היצר, אינך יכול להשתקע בלימוד, אבל הלוא בידך לקחת מאמרים ממוסרי החכמים שיעוררו אותך לבכי על חטאיך החמורים ועל דרכך הנלוזת, לחזור מיד בתשובה אינך יכול אך האם גם לבכות אינך יכול. ומי שבוכה, הוא בגדר "חי מרגיש", ואז יש לו יותר סיכויים לזכות בדין, כי "לכל אשר יחבר אל החיים – יש בטחון". (עפ"י שיח צדק – אלול ימים נוראים ס"ג).

* * *

העבודה לפני ראש השנה הוא לטהר את הלבבות

עוד ביאר רבינו ראש הישיבה **צוק"ל** ענין הבכי בחודש אלול, דהנה המאירי בחיבור התשובה שלו כתב וז"ל: שראוי לכל להשתדל קודם ראש השנה בהפצר תפלות והערת תשובות **כדי שיכנס בראש השנה בטהרת הלב**, ומזה נהגו במקומות לקום בלילות ולקבוע תפלה בבית הכנסת.

יכול להיות שמצד הבקשות לרבונו של עולם מספיק תחנונים, ודאי בכוונה, אם הוא סתם אומר תחנונים בלי כוונה זה כלום, ודאי שיש מעלה בבכי בתפילה "שערי דמעה לא ננעלו", ובבכי התפילה תתקבל יותר, אבל בחפצא של תפילה מספיק לבקש.

לפני ראש השנה יש עבודה אחרת לגמרי, לא רק עבודת תפילה, בעשרת ימי תשובה זה עבודת תפילה, כמבואר בפוסקים. אבל לפני ראש השנה **יסוד העבודה הוא שצריכים לקחת את הלב**, את הלב המטומטם שלי ולטהר אותו, זה חפצא אחר, זה "מעשה מטהר", **בשביל מעשה מטהר צריכים דמעות – בכי**, אם אדם בוכה באלול כמו ילד שבוכה אל אבא ואמא שלו, זה מעשה שמטהר את הלבבות, ולטהר את הלב דרוש בכי.

וזהו שכתב בזוה"ק ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים – דא הוא ירחא דאלול. וז"ל האריז"ל: "את אביה – זה הקב"ה, ואת אמה – זו כנסת ישראל, יבכה האדם ויתחנן לפני ה' ירח ימים הוא חודש אלול שהמה ימי רחמים ורצון". והאר"י הקדוש כתב "יבכה ויתחנן", ודאי צריכים גם תחנונים אבל צריכים גם את הבכיה כי זהו המעשה המושלם שמטהר את הלבבות.

נמצא שכעת יש לנו עבודה של בכיה ותחנונים לנקות את הלבבות כדי להיכנס לראש השנה בטהרת הלב, ומדוע זה ככה? כשנעמוד לדין בעזרת השם בעוד שבועיים, זה נורא! איך אפשר? ... צריכים לדעת שזה מציאות, תחשבו על זה בראש השנה יש קטיגור ויש סניגור... והנה מביאים אותו לדין... תלוי מי יעמוד בדין – אם אדם עם לב טהור או אדם עם לב מטומטם! ... עם לב מלא עם הרהורים... עם לב מלא טומאה... עם לב מלא ביטול תורה...

בספר "יסוד ושורש העבודה" מביא מאמר הזוהר על הפסוק "ובכתה את אביה ואת אמה ירח ימים" (דברים כא, יב) – דא היא ירחא דאלול. וז"ל האריז"ל: "את אביה – זה הקדוש ברוך הוא, ואת אמה – זו כנסת ישראל, יבכה האדם ויתחנן לפני ה' ירח ימים הוא חודש אלול שהמה ימי רחמים ורצון" עכ"ד. הכוונה בבכי הוא להיות שבורים, כשאדם טוב לו על הלב הוא לא בוכה. ויש להבין, בחז"ל בהרבה מקומות מוזכר ארבעים יום, מראש חודש אלול עד יום כיפור, יש דינים והלכות של ארבעים יום, אז למה "**ובכתה**" הולך רק על אלול, ולא על כל הארבעים יום. עלינו לדעת, ישנה עבודה שזמנה הוא חודש אלול, בחודש אלול אדם יוצר לעצמו הנהגה מיוחדת בשבילו ליום הדין, צריכים להכריע את הדין, יש בכל דבר הנהגת שמים, יש הנהגת שמים, איך מכריעים את הדין, והעבודה של חודש אלול זה ליצור הנהגה שאפשר לזכות בה, **יוצרים כעת את הראש השנה**, לא לכל אחד יש את אותו ראש השנה, זה עבודה מיוחדת ליצור את הראש השנה – ראש השנה קל יותר. ודאי שצריכים לבכות גם אחר כך, אבל הבכיה של אלול זה לא בכיה על חיים, "ובכתה את אביה – את הקב"ה, את אמה – זה כנסת ישראל, לא בוכים "זכרנו לחיים", זה מתחילים לבכות בראש השנה, באלול הבכיה זה "את אביה", זה עבודה של רוממות, של התעלות, של שבירת לב – מי אני ומה אני, לשבור את הלבבות, להתקרב אל הקב"ה, להתקרב אליו להדבק בו, ובזה יוצרים לעצמנו דין אחר, הנהגת שמים אחרת, יתנהגו איתי אחרת.

שני חברים ייגשו ליום הדין, זה ייגש עם "אלול מלא", וזה ייגש עם "אלול חסר", וזה עם רבע אלול. זהו העבודה של אלול, וזה נגמר בראש השנה – "ירח ימים". כל יום ויום של אלול אתה בונה את הראש השנה שלך. (מדברי רבינו ראש הישיבה זצוק"ל).

כי יהיה לאיש בן סורר ומורה (כא יז).

הגמרא (סנהדרין) אומרת בן סורר ומורה נהרג על שם סופו, הגיע תורה לסוף דעתו, סוף שמכלה ממון אביו ומבקש לימודו ואינו מוצא, ועומד בפרשת דרכים ומלסטם את הבריות אמרה תורה ימות זכאי ואל ימות חייב.

בספר "דרכי מוסר" הביא: אמר על זה **הסבא מקלם** הערה נפלאה, מה שנוגע ליום הדין של ראש השנה ויום כפור.

וזה תוכן דבריו: אם האדם התחיל להתנהג לא טוב וקצת נטה מדרך התורה, אף על פי שהוא עוד לא מחוייב בעד זה למות, אבל ביום הדין אפילו המדת הרחמים תאמר שיותר טוב שימות עכשיו זכאי כדי שלא ימות אחר כך חייב.

אבל אם האדם התחיל להיטיב מעשיו, אף על פי שזה רק התחלה, יאמרו למעלה שצריך להיכתב לאלתר לחיים, כדי שימות זכאי, כיון שהתחיל לעשות תשובה בוודאי יהיה אחר כך צדיק גמור – ימות זכאי ולא ימות עכשיו חייב. אבל מי שהתחיל לקלקל מעשיו אף על פי שזה רק התחלה אבל ירדה תורה לסוף דעתו, שאחר כך יהיה רשע גמור, אם כן – ימות זכאי עכשיו ולא ימות אחר כך חייב. מסיים ה"דרכי מוסר": זוהי הערה נפלאה לכל אחד, להתחיל להיטיב ולתקן מעשיו, כדי שזוכה ליום הדין להיכתב בספרן של צדיקים גמורים עכ"ד.

רבינו ראש הישיבה אמר בשיחה לפני אלול: מפורסמים מאד דברי **רבינו יונה ב"ספר היראה**" שלו (אות קא): "משיכנס אלול עד מוצאי יום הכיפורים יהא חרד וירא מאימת הדין". ולכאורה, דברי רבינו יונה שמורה לנו על חיוב הפחד, צריכים ביאור. שהרי הפחד הוא רגש מסוים שפועם באדם, וטבעו של רגש הוא, שלא ניתן להפעיל אותו על פי פקודה. עוד זאת, בדברי רבינו יונה מבואר, שימי אלול, הם גם ימי פחד. וגם זה צריך ביאור.

כולנו ברוך השם בני תורה על טהרת הקודש, נשב נא אפוא, ונחשוב חשבונו של עולם, ונשאל את עצמנו: האם אנו מתכווננים לעשות תשובה באלול. התשובה תהיה חיובית בהחלט, כן, כולנו רוצים להתחרט על העבר, לקבל על העתיד ולהגיד וידוי, גם להתחזק בלימוד ובתפלה. אין ספק, דברים אלו שרצוננו לעשות באלול הם דברים חשובים עד מאד, וחס ושלום מלהמעיט בערכם.

ברם אם נשאל: האם החלטנו בנחרצות למשוך ידינו מעברות, או על כל פנים לעשות הכל שלא לחטוא כל חודש אלול – לא להתבטל מתורה, לא לדבר לשון הרע, לשמור על זכות המחשבה ולא לחטוא בדברים שבין אדם לחברו. מה תשובה תהיה בפינו על שאלה זו. אין אנו בעלי דמיון ולא נרמה את עצמנו, אנו רחוקים מזה כרחוק מזרח ומערב. ולאילו שחפצים להתעלות באמת ובתמים, יש בדברים הללו בכדי להטיל בהם יאוש – אנה אנו באים, איך נזכה ובמה נזכה, ואיך נתחזק באלול כדי להגיע ליום הדין, בו נגזר על האדם חיים ומות.

ולזה בא רבינו הגדול רבי ישראל סלנטר ומחדש חידוש נורא והם דברי עידוד נפלאים שיש בהם כדי לחיות את הנפש, וחזו מאן גברא רבא דקא מסהיד עליה, וזה לשונו: "אחת היא מלאכה קלה, אינה דורשת דעה צלולה ולא זמן ארוך, לחזור על מוסרי החכמים כמה פעמים עד אשר תתעורר התפעלות בנפשו לשעתה. וגם אם לא תתן פריה בראשונה להיטיב דרכי גבר, בכל זאת – בספר החיים יחשב בהיותו חי מרגיש, ולכל אשר יחבר אל החיים יש בטחון, ובכלל עושי תשובה ימנה" (אור ישראל ס"ל).

מלמדנו כאן רבי ישראל, שמטרת לימוד המוסר אינה להרבות ידיעות, אבל המטרה היא – שמרוב החזרה על הדברים יתרכך לב האבן ויוכל להפתח בו ולו כפתחו של מחט. וראוי שנדייק בדבריו הקדושים, רבי ישראל מודיענו, שלימוד זה ירפה את חליינו, אכן, כל המטרה היא ש"תתעורר התפעלות בנפש לשעתה", אבל התועלת מפתחת פתח זה ואפילו לשעה קלה – רבה ועצומה היא. שכן עצם העובדה שאדם זה מתרגש ומתפעל מדברים, מגדירה אותו כ"חי מרגיש", ודבר זה נותן לו אחרית ותקוה, כי "לכל אשר יחבר אל החיים יש בטחון".

ומוסיף כאן רבי ישראל עוד משפט, לא ישקל כבדו, "ובכלל עושי תשובה ימנה". ונשית לב לדברים, אותו אחד עדיין לא הפסיק לחטוא, אבל מכיון שהוא הכליל את עצמו בין אלו הקרויים "חי מרגיש" יש כאן חפצא מסוימת של "עושה תשובה". ומשמעות הדברים היא, שביום המשפט, כאשר יובאו כל מעשיו לדין, הרי אף שבית דין של מעלה לא יותר על חטאיו אפילו כמלוא נימה, מכל מקום, יתכן שמדת "ארך

אפים" תעורר עליו רחמים לתת לו עוד סיכוי לתקן את חטאיו, וכי למי יינתן הסיכוי – לא למי שהוא בגדר "חי מרגיש", לא לזה שכבר התחיל ללכת בדרך התשובה.

רבינו יונה אומר שמתחילת אלול יתחיל לפחד. ונראה שכוונתו היא שיש לאדם להעלות על לבו מחשבות שיש בהם בכדי לנטוע בו פחד. אכן, קשה מאד לדבר עם צעירים על חיים, בחורים צעירים חושבים מתהלכים בבטחה, סבורים שהחיים פרושים לפניהם, ודבר זה אינו נכון בעליל. **המשגיח הרב דסלר** סיפר, שפעם אביו אמר לו, אם רצונך לדעת מה זה אלול – צא וחשוב את כל האסונות שידוע לך עליהם, התבונן בהם, ותדע מה זה אלול. נתבונן גם אנחנו באסונות שמוכרים לנו, הנמלטו מהם הצעירים.

ונראה, שדברים אלו של רבי ישראל - שמי שמעורר התפעלות בנפשו ואפילו לשעה בלבד "בספר החיים יחשב" – ביסודם הם דברי רבינו יונה שיש לו לאדם להביא את עצמו לידי פחד, שכן מי שמפחד הוא בגדר "חי מרגיש", ואז יש לו יותר סיכויים לזכות בדין, כי "לכל אשר יחבר אל החיים יש בטחון".

לא יומתו אבות על בנים ובנים לא יומתו על אבות איש בזמטאו יומתו (כד טז).

בסוף דבריו בשיחה שמסר בימי ה"אלול" אמר **רבינו ראש הישיבה זצוק"ל**:

ברש"י כתב: לא יומתו אבות על בנים. צעדות בנים, אצל מי שאינו איש, מת צעון אציו, והקטנים מהם צעון אבותם יודי שמים, והרמב"ם פוסק את זה להלכה.

רש"י מכניס לנו את זה בפרשת כי תצא בשתיים מקרא של ערב ראש השנה, "והקטנים מתים בעוון אבותם בידי שמים" ריבוננו של עולם כל אבא של ילדים איך אפשר להתבטל כעת, איך אפשר לא לעשות תשובה, איך אפשר לדבר לשון הרע, איך אפשר עוד ועוד, איך אפשר להקפיד ולהתרגז על כל דבר, "והקטנים מתים בעוון אבותם בידי שמים", רבנו של עולם איך אבא של ילדים יקרא כזה רש"י בשתיים מקרא ולא יזדעזע.

ובמשאו במעמד סיום הש"ס שהתקיימה בא' דסליחות, אמר: הרמב"ם (בפרק מהלכות תשובה הל"א) כותב, שישנם חטאים שנפרעים מהאדם בעולם הזה – "בגופו, או בממונו, או בבניו הקטנים".

אכן, אנחנו מחוזקים מאד, אנחנו לומדים תורה הרבה, בהיכלי התורה עמלים בתורה יומם ולילה, והכוללים מלאים. אבל עדיין נותר הרבה מה לתקן, ולא בדברים פעוטים.

הנה הרמב"ם כותב, שאחד הדברים שנפרעים בו מן האדם בעולם הזה הוא בניו הקטנים, רחמנא ליצלן. יתכן, שאילו לילדים הקטנים שלנו היתה דעה, והיה להם פה, כי אז היו ניגשים להוריהם בערב ראש השנה ואומרים להם: הורים, אנא, חיזרו בתשובה, ביום חמישי הקרוב, נעמוד בדין, לא על חטאים שלנו, שכן אנחנו תינוקות, ולא טעמנו טעם חטא. נעמוד בדין על חטאים שלכם. כך היה כל ילד בוכה בפני אביו ואמו. ומה אין ההורים מוכנים לעשות עבור ילדיהם, והלא דבר מצוי הוא שאדם ממשכן את עצמו לעשרות שנים בשביל ילדו. אמנם כן, את הכל אדם מוכן לעשות למען הילדים, מלבד דבר אחד – את היצר הרע שלו אינו מוכן לזבוח – "ידי נשים רחמניות בישרו ילדיהם". נזכור נא את הדברים: "נפרעים בבניו הקטנים" – שלשת המילים הללו חורדות כליות ונפש. עכשיו הוא הזמן לבכות, עכשיו הוא הזמן לתשובה.

ינחני במעגלי צדק

מחנחגותיו ואמרותיו של

מו"ר מרן ראש הישיבה הגאון רבי דוב צבי קרלנשטיין זצוק"ל

אחד מראש הכוללים ביקש לשאול את מרן זצוק"ל, אצלו בכולל הוא מאוד מקפיד על סדר מוסר (אחרי שכך הורה לו מרן), וישנם אברכים שבזמן סדר מוסר לומדים מכתבים של גדולי ישראל, האם להעיר ע"ז?
ואמר מרן: סדר מוסר זה "שערי תשובה", "מסילת ישרים", "אורחות צדיקים" ו"חובות הלבבות", יש עוד דברים שמחזקים, אבל זה לא סדר מוסר.

וסיפר, שרבי דוד פרנקל זצ"ל למד בפונוביז' הוא למד בסדר מוסר רמב"ם הל' תשובה, והמשגיח הרב שמשון הררי העיר לו ע"ז, הוא רץ לחזור ואמר, מה רוצים ממני... ואמר לו החזו"א הוא צודק, זה לא סדרי הישיבה. ולמעשה מרן הסתפק האם להעיר לאברכים ע"ז, ועל ההצעה לקבוע באלול ללמוד "שערי תשובה", לא הסכים, ואמר שכתוב כך בפוסקים, אבל לא לקבוע כך בכולל.

שח מרן: אחד מהדברים המעוררים ביותר בחודש אלול זה המנגינות של הימים נוראים – זכרונות. ואמר לחזור באלול הרבה על ה"נתנה תוקף". ובשיחה בימי "אלול" אמר: כולנו ניצבים למשפט, "וכל באי עולם יעברו לפניך כבני מרון" – המילים הנוראות. "כבקרת רועה עדרו מעביר צאנו תחת שבטו כן תעביר ותספור ותמנה ותפקוד נפש כל חי ותחתוך קצבה לכל בריאותך" – את המילים האלו לשנן כל יום רבע שעה עשרים דקות.